

Gerézi Rabán

(1914–1968)

Multis ille bonis flebilis
occidit (Horatius, Carm. I. 24)

Bizonyára ő is így kezdte volna, ha neki kellett volna írnia barátjáról, hiszen csak az antik mértéktartás szigorú köntösében viselhető el az a kínzó gondolat, hogy többé nem látjuk őt, akit annyian szerettek és akit alig lehetett másként látni, mint derült arccal. Gerézi Rabán, a pannon föld, Kaposvár szülőtte, igazi humanista volt tudásban és kedélyben egyaránt. Humanista volt, mert határtalanul lelkesedett a tudományért, az irodalomért és az életért. Egyetemi stúdiumait Horváth János tanítványaként végezte, s ez nemcsak munkásságának egész veretén látszott meg, hanem büszke is volt rá. Mindenre kiterjedő filológiai alapvetéssel dolgozott, a legváratlanabb helyeken képes volt megtalálni a kutatott kor szellemi-irodalmi életére vonatkozó, sokszor nagyon jelentős, világító adatokat. A filológiai aprómunka kedvelése ellenére minden dolgozata élettel volt tele, mert szinte varázsos könnyedséggel tudta magáévá tenni elmúlt idők embereinek lelkivilágát. Számára semmi sem volt régi, mindenben napjaink lüktető, eleven életét érzekelte. Mi, barátai olykor tréfásan bíráltuk is, hogy régi emberi helyzeteket nem egyszer a mai ifjúság színes nyelvén elevenített meg. Horváth Jánostól tanulta a szintézis igényét is. Évekig folytatta egy-egy téma adatgyűjtését, de mindig kész, befejezett, formailag is kimunkált opust tett le a tudomány asztalára. Gerézi Rabán az összefoglaló látás embere volt, s mint ilyen, igazi alkotó irodalomtörténész. Nagy tanulmányai („Bologna és a magyar humanizmus” 1940, „Egy magyar humanista: Váradai Péter” 1942, „Az erasmista Komjáti Benedek” 1944, „Aldus Manutius magyar barátai” 1945, „Irodalmi nyelvünk kialakulása” 1948, „Nagyszombati Márton” 1958) mind ezt bizonyítják. Távol állott tőle az adatokban való öncélú gyönyörködés, noha kevés magyar kutató akad, aki annyira *belülről* ismerte volna a XV–XVI. századot, mint ő. Szívéhez nőtt stúdium volt Janus Pannonius kutatása: ő szerkesztette, még 1953-ban Janus verseinek mindmáig legszebb, reprezentatív magyar gyűjteményét, pompás bevezető tanulmánnyal kísérve. Janus költői hírnevének utóéletét is ő írta meg (1962). Kiválótt nyújtott Székely István „*Világkrónika*”-jának sajtó alá rendezésével („Bibliotheca Hungarica Antiqua” III). Külföldi szakkörökben is méltó feltűnést keltett annak bizonyítása, mekkora hatása volt Erasmusnak az erdélyi antitrinitáriusok körében. (Ilyenmő első tanulmányát Gerézi 1947-ben írta, a nemzetközi nyugtázás ott található J–C. Margolin 1965-ben megjelent Erasmus-könyvében.) – A haladás ügye is szenvedélyesen érdekelte. Az első magyar demokratikus középiskolai irodalomtörténet (1945) összeállításában tevékenyen részt vett, s fáradhatatlanul buzgólkodott az újjászerveződő magyar irodalomtudomány kibontakozásának szolgálatában. Mint könyvtáros, majd mint a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének munkatársa, számos kollektív alkotás létrejöttén munkálkodott.

Gerézi Rabán életének főműve mégis „A magyar világi líra kezdetei” c. monográfiája marad. Szellemének legjavát ebben adta. A töredékesen reánk szállott igen kevés egykorú szöveg szinte mikrofilológiai értékelésével Mohács előtti magyar nyelvű világi költészetünk egész területét be tudta mutatni: láttatta a kort, a műfajtipusokat, a fejlődés távlatait, sőt a sokat vitatott magyar *virágének* egész XVI. századi történetét felvázolta. Bizonyára akadnak a könyvnek olyan részletei, amelyekben az alkotó képzelet teljesítménye nagyobb, mint amennyit a történetírói óvatosság megenged, de ezek a feltevések is szépek, termékenyek, vitára indítók. E sikeres, elismeréssel fogadott könyv még nagyobbra sarkallta szerzőjét: Balassi Bálintról készült monográfiát írni, ez lett volna számára az *opus magnum*. Csak az életrajzi vázlatot tudta közzétenni (Kritika 1967), a halál kivette kezéből a tollat.

Gerézi Rabánban a kutató tudós mellett ott élt a költő is: a nagy magyar költészetért, klasszikusokért és modernekért rajongott, s a maga szerény módján, egy-egy szép műfordítással áldozott is a Műzsáknak. Búcsúzzunk tőle kedvelt latinjainak egy kissé megváltoztatott sorával: „Sit et terra levis!” Legyen ez a tört ritmusú sor egy élete delelőjén derékbátort tudós életpálya szimbóluma. Kedves egyénisége barátai szívében él tovább, hatása pedig maradandó művei sorában.

Bán Imre